

YATIRIMLAR VE DEVLET İHALELERİ

Üzeyir GARIH, Dr.
ALARKO Şirketler Topluluğu
Topluluk Başkanı

Hükümetimiz, Devletin yeniden yapılanması gereği üzerinde duruyor. Gerçekten de yeniden yapılanma ülkemizin gelişmesi için kaçınılmaz bir zorunluluk. Yeniden yapılanma ile birlikte ülkemizde iyi ve düzenli işlemiyen bazı faaliyetlerin yürütülmesini sağlayacak birtakım yasal düzenlemelerin yapılması gereği üzerinde durmak isteriz.

Ülkemizin gelişmesi, yatırım yapılması ile direkt orantılıdır. Hür teşebbüs kesiminde yatırımın ana öğeleri, teşebbüs gücü, yönetim, bilgi, deneyim ve finanstır.

Türk insanında teşebbüs gücü özellikle 10-15 yıldan beri yüksek bir düzeye ulaşmıştır. Bilgi, deneyim ve yönetim hasletleri oldukça gelişmiştir.

Eksiklerimiz dışarıdan satınalma ile kolaylıkla

tamamlanabilir. Ancak finans sağlamada önemli handikaplar olduğu açıktır. Gelişmiş dünyada yatırımlar, 10 ila 20 yıl vadeli krediler marifetiyle yapılırken, ülkemizdeki kredilerin vadeleri 5 yılı aşmamaktadır. Diğer taraftan Türkiye'de mevcut finansal olanakların büyük bir kısmını Devlet muhtelif enstrümanlarla hortumlamaktadır. Özelleştirilmeyen KİT'lerin ağırlığı bu hortumlamayı körüklemektedir.

Türkiye'de bugün herşeye rağmen ekonomi yüzde 50'yi aşkın bir oranda Devletin kontrol ve güdümü altındadır.

Özellikle yatırımlar, büyük oranda Devlet tarafından yapılma durumundadır. Bütçe açıkları ise buna cevap vermemektedir. Hatta Devletin büyük oranda yapma yükümlülüğünü taşıdığı altyapı yatırımlarını yapacak finans imkanları da bulunamamaktadır.

Çözümlerden biri bütçeden önemli bir yükü kaldıracak ve bu nedenle yatırımlara imkan tanıyacak özelleştirmedir. Bunun yanı sıra Yap İşlet Devlet (YİD) veya (BOT) veya daha iyisi Yap İşlet Sahibol (YİS) veya (BOO) diye bilinen yöntemlerle yatırımlar hızlandırılabilir.

Ancak ülkemizde YİS - BOO bugün için yasal olarak mümkün olmadığı gibi YİD-BOT modeli de işlememektedir. Bu bağlamda ön anlaşmaları yapılmış olduğu halde bekleyen beşi aşkın kuvvet santralinin yanı sıra Çanakkale Köprüsü ve benzeri birçok bayındırlık işi bloke olmuş durumdadır. Osmanlı İmparatorluğunu sıkıntıya sokmuş olan kapitülasyon sendromu ve Anayasamızdaki bazı düzenlemeler YİD tatbikatını ciddi biçimde engellemektedir.

YİD'i en iyi işlediği ve sıkıntı yaratmadığı alan Devletimiz için bir döviz kaynağı olan turistik tesislerdir.

YİD modeli ile yapılan anlaşmaların işlerlik kazanmasını önleyen Anayasa Mahkemesi veya Danıştay kararlarına karşı çıkıp bu iki saygın kurumu suçlamak kanımca doğru değildir. Hukuksal görüşle kabili telif değildir.

Mahkemeler ve Danıştay yasaları uygulamakla yükümlü kurumlardır. Yasaların günün gerçekleri ile uyumsuzluğunun suçunu mahkemelerde veya Danıştay'da aramak insafsızlık olur. Çözüm bu konu ile ilgili yasaların ve Anayasamızın

bazı maddelerinin tadili ile mümkündür. Yasaları kısmen veya tamamen yeniden ele almakla ancak sorunlar çözülebilir. Bu ise siyasi iradeye bağlıdır. Hükümetin yönlendirmesi ile bürokrasinin hızla hazırlayacağı zaman ve zemine uygun çağdaş yasa tasarımları, ilgili Meclis Komisyonlarında tartışılıp son şekline yaklaştırılarak kabulü sorunu çözebilecek yegane yöntemdir.

Buna benzer konularda 1980 lerde elde edilen başarı Türk ekonomisine yeni ve olumlu bir yön vermiştir. Bu bir vizyon, kararlılık cesaret hatta cür'et işidir. Kanımca tekrarlanmaması için hiçbir neden yoktur. Bununla beraber bütçemizin kısıtlı imkanları ile dahi yapılması gerekli, yapılmakta olan ve yapılacak özellikle alt yapı konusunda Devlet yatırımları vardır.

Bunun yanısıra bütün sıkıntılara rağmen KİT'lerin yaşamlarını devam ettirmeleri için kaçınılmaz olan yatırımların yapılması elzemdir ve de yapılmaktadır. Ancak bu alanda ihale sisteminin bozukluğu, tutsuzluğu, yerli yersiz yolsuzluk rivayet ve suçlamaları hemen her önemli yatırım ihalesinde ayyuka çıkmaktadır.

İhale sistemindeki müphemiyet ve boşluklar, ihaleyi yapan makama bir yorum serbestisi bıraktığı cihetle her ihalenin sonuçlandırılmasında az veya çok bir subjektivite mevcuttur.

Bu durumda kararda çıkarları zedelenen odakların şikayetleri, bunların doğru veya yanlış bir şekilde medyaya yansımaları, karar mercii sıkıntıya sokmakta, bu sıkıntı önce teftiş ve akabinde mahkeme yolu ile çözümlenme şeklinde tezahür etmektedir. Namuslu Bürokrat'ın ise mahkemeye gitme gücü sınırlıdır. İyi bir avukatın 8 saatlik ücreti Bürokratin bir aylık maaşına nerede ise eşdeğerdir.

Bir yazımı da geçenlerde belirttiğimiz üzere "bir futbol maçında gol atan oyuncular genelde mahkemeye sevk edilirler ise bunlar gol atma yerine ortada güzel paslarla tribünlerden alkış toplamaya bakarlar."

Bürokratlar için durum aynı olup karar mekanizmalarının donmuş olmasında, ihalelerin iptal edilerek tekrar tekrar yenilenmelerinde onları suçlamamak gerekir.

1988 denberi üç kez tekrarlanan İstanbul Hava Meydanı Terminal ihalesi tipik bir misaldir. Çare subjektiviteye imkan bırakmayacak bir ihale yönteminin gerçekleştirilmesidir.

Proje'nin ehil bir kuruma detaylı olarak yaptırıldıktan sonra, önemli değişikliklere imkan vermiyecek "Anahtar Teslimi" şeklinde ihale sisteminin yanısıra, gerçek anlamda şeffaf ihale yönteminin uygulanmasıdır.

Şeffaf ihale her zaman tekrarladığımız gibi ihale zarflarının medya karşısında açıldığı bir tiyatro şeklinde

anlaşılmalıdır.

Şeffaf ihale tüm değerlendirme kriterlerinin önceden belirlendiği ve bu kriterlere uygun değerlendirme tablolarının aleni olarak açıklandığı bir ihale olarak anlaşılmalıdır.

Bunun yanısıra işin en kısa zamanda bitmesi için gerekli finans imkanları sağlanmamış olan, yıllarca süruncemede kalıp bitirilememekten fizibilitesini yitirecek politik projelerin ihaleleri yasal olarak yasaklanmalıdır.

Bütçede sembolik ve gülünç ödenekleri bulunan, Devlete defterlere intikal edemiyen aşırı faiz külfetleri yükleyen, müteahhitleri rantabl çalışmaktan alıkoyan bu tür yatırımlar, bütçeyi zorlayan ve gerçek ekonomik olumlu yönü bulunmayan anlamsız yatırımlar şeklinde sürüp gitmektedir.

Bu sütunlarda yapmaya ve bir mantık silsilesine oturtmaya çalıştığımız irdeleme, Ülkemizin gelişmesini sağlayacak, enflasyonu düşürücü, istihdamı artırıcı, sosyal yapıyı ve gelir dağılımını dengeleyici öğelerin özelleştirme, yap işlet devret ve ihale mevzuatını yenileme olduğunu göstermektedir.

